

КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА НА ПРОФ. АНАСТАС ИШИРКОВ ДО СТОЮ Н. ШИШКОВ

В настоящата статия са публикувани писма на проф. Анастас Иширков до етнографа Стою Н. Шишков. Документите са открити в архивния фонд на Стою Шишков, който се съхранява в Териториална дирекция „Държавен архив“ – Пловдив. Кореспонденция от Шишков до Анастас Иширков не е запазена.

Стою Неделчев Шишков е учител, книжовник, народовед и етнограф. Роден е на 27 юли 1865 г. в с. Устово (дн. кв. на Смолян). До петнадесетата си година се е занимавал с кираджийство (превоз на стоки) в Родопите. Завършва четирикласно училище. Бил е учител в с. Устово, с. Каяли (дн. Върбица, Първомайско), с. Райково (дн. кв. на Смолян), с. Левочево, с. Орехово, Чепеларе, Станимака (дн. Асеновград), Пловдив. Най-дълго време учителства във Френския колеж в Пловдив, където се и пенсионира през 1927 година. От 1918 до 1932 г. е секретар и уредник на Окръжния етнографски музей в Пловдив.

Стою Шишков развива широка научноизследователска и книжовна дейност, събира исторически, фолклорни, етнографски, езикови и други материали, проучва бита и психологията на българомохамеданите (помаците). Публикува десетки книги и статии върху историята, бита и културата на населението в Родопите и Тракия и за историята на град Пловдив. За част от книгите на Шишков се говори в текста на публикуваните документи и бележките, придружаващи настоящата публикация. Освен това, той е бил издател на: сборника „Родопски старини“ (в 4 тома; Пловдив, 1888–1892), списание „Славиеви гори (Родопи)“ (с. Орехово, април–декември 1894) и списание „Родопски напредък“ (Станимака, Чепеларе, Пловдив, 1903–1912).

Стою Н. Шишков умира на 26 декември 1937 г. в Пловдив.

Публикуваната тук кореспонденция на Анастас Иширков до Стою Н. Шишков включва 3 пощенски картички и 7 писма от периода 1910–1932 г. Всичките са датирани, а благодарение на ясния почерк на Иширков, са разчетени без особени затруднения. Не може със сигурност да се установи откога е началото на познанството между Стою Шишков и Анастас Иширков. Първото запазено писмо, вероятно и първото въобще, е от 1910 г., а кореспонденцията спира през 1932 г., когато Иширков вече е сериозно болен.

От текста на писмата личи уважението, което университетският преподавател проф. Иширков засвидетелства на провинциалния учител и изследовател Стою Шишков. Показателно за това е обръщението „*Любезни господин Шишков*“, регистрирано в 9 от десетте документа и официалната форма, която използва подателят. Повечето от тях завършват с „*Ваш А. Иширков*“, което е доказателство за топлото отношение към Шишков. Особена загриженост Иширков влага при обсъжданията на участието на Стою Шишков в Комисията за изучаване на скотовъдството в Карпатите и Балканския полуостров (*Документи № 4, 5 и 8*), за това как да се извърши дадено научно изследване (*Документ № 5*) и къде да се публикува (*Документи № 9 и 10*).

Документите разкриват начина, по който столичните учени са пътували в чужбина за участие в научни форуми – чрез командировка от Софийския университет, БАН или Министерския съвет (*Документ № 3*). Много трудно и дори невъзможно е било това за провинциалните изследователи, какъвто е Стою Шишков.

Особено ценен е *Документ № 7*, в който Иширков откровено описва мотивите на българските учени да се откажат от участие в Третия конгрес на славянските географи и етнографи в Белград и Скопие през 1930 г. Сравняването на текста на документа с публикации по същия повод във вестниците от онова време показва, че в писмото до Шишков

проф. Иширков си е позволил да изложи доводи и факти, които не са намерили място на страниците на вестниците.

Много ценна е оценката на Анастас Иширков, че Христо Г. Данов е родоначалник на нашата училищна картография (*Документ № 3*). Интересно е и споделеното от Иширков мнение, че „в някои работи няма кой да ме замести“ (*Документ № 8*). *Документ № 2* осветлява неизвестния факт с пътуването на Иширков до немския курорт Вилдбад, където се е лекувал през 1922 година.

Документите са интересни и заради разкриването на навици от живота и черти от характера на Анастас Иширков. Тъй като не е бил семеен, той е обядвал и вечерял извън дома си – в гостилница (*Документ № 6*). Иширков, според собствените му признания (*Документ № 6*), не обичал да пише писма и предпочитал разговорите на живо. *Документ № 10* пък разкрива чувството му за самоирония.

В настоящата публикация откритите документи са подредени хронологично, съпроводени са с пореден номер и редакционно заглавие. Четири от тях (*Документи № 1, 2, 8 и 10*) се публикуват за първи път. Останалите шест документа се публикуват за втори път. Първата им публикация в списание „Родопи“¹ има по-скоро популярен характер. В нейното заглавие и в текста е сгрешено (според автора Симеон Симеонов по вина на редакцията) личното име на Анастас Иширков, което е изписано Атанас. Също така е сгрешен и номерът на архивната единица, в която се пазят документите. Архивна единица 945, посочена в първата публикация, съдържа писмата на Иван Д. Шишманов до Стою Шишков. Текстът на един от документите в първата публикация (тук *Документ № 7*), разбираемо за онова време, е цензуриран от редакцията на списанието с мотив, че писмото няма връзка с пряката работа на Шишков. Всичко това налага настоящата втора публикация, която да предаде по-пълно текста и да бъде изградена съобразно изискванията на археографията.

Правописът на документите е осъвременен, но са запазени езиковите особености на времето, в което са писани. Срещащите се в оригиналите съкращения са доразкрити с квадратни скоби. Датата на *Документ № 1* е по стар стил, а в скоби е посочена датата по нов стил.

В края на статията са дадени бележки за личностите, географските обекти, събитията и фактите, срещани в текста на документите.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Пощенска картичка от Ан. Иширков до Ст. Шишков с молба да му изпрати снимка на родопска носия

София, 7 (20) юни 1910 г.

Господин Шишков,

Моля охарактеризирайте ми родопска (и женска¹, и мъжка) носия в 5–6 реда и ми пратете писмото веднага, защото ми трябва много, пък нямам време да се ровя из книги и списания. Пиша и вече отпечат[в]ам книжка² върху България, която ще поднесем на славянските гости³ (24 юни).

С поздрав

Ваш А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 1. Оригинал. Ръкопис.

¹ Симеонов, Симеон. Проф. Атанас Иширков до Стою Шишков. – Родопи, VI, 1971, № 9–10, 40–41.

№ 2

Пощенска картичка от Ан. Иширков до Ст. Шишков с благодарност за изпратената му книга

Вилдбад⁴, 12 август 1922 г.

Любезни господин Шишков,

Когато да замина за странство, получих новия Ви труд за Тракия⁵. Не можах да чета книгата, но разбрах, че ще съдържа много важен и вещо изложен материал и голяма поука за нашите хора⁶. Благодаря Ви. Аз прекарвам лятото в хубаво разположените бани Вилдбад в Шварцвалд, Вюртемберг. С чужда валута тук е евтино. Баните са много хубаво наредени и лекуват ревматизма.

С искрен поздрав

А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 2. Оригинал. Ръкопис.

№ 3

Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков със сведения относно възможността за участието в Конгреса на славянските географи и етнографи в Прага

София, 8 май 1924 г.

Любезни г-н Шишков,

На писмото Ви от 24.IV. т. г. отговарям едва днес, защото се завърнах от провинцията в София на 4.V. и чаках да се събере вчера Комитетът по уреждането на Пражкия конгрес на славянските географи и етнографи⁷, за да Ви пиша нещо по-положително.

За Вас и делото най-добре би било, ако можете да отидете на конгреса, но от София това не може да се нареди, понеже министерствата правят икономии (!). Ако от пловдивски културни, благотворителни и други учреждения биха могли да се съберат десетина хиляди лева, то би Ви се дало възможност да вземете лично участие в конгреса. До сега нашият университет е решил да прати 5 души: Романски⁸, Арнаудов⁹, Д-р Ватев¹⁰, Ст. Бончев¹¹ и Йорд. Ковачев¹²; Академията праща Шишманова¹³ и Йор. Иванова¹⁴, а Министерският съвет [–] Милетич¹⁵, мен и Дрончилов¹⁶. Много важни институти, като Етнографският музей, Дирекцията на статистиката, метеорологическата дирекция, картографският институт и др., нямат още и надали ще имат представители¹⁷. А желателно е да се представим добре и в голям брой.

Вашата идея да представите едно изложение по помашкия въпрос се намери от комитета за добра и смятаме, ако не отидете Вие лично в Прага, да изпратите писмената си работа¹⁸ до временния председател на комитета проф. Ив. Шишманов, за да се прочете от някого вместо Вас в заседанията на конгреса.

На конгреса ще има картографска изложба. Аз пиша на братя Данови¹⁹ в Пловдив да приготвят една колекция и един каталог на всички издадени от тяхната книжарница карти и атласи. Моля Ви посетете ги и им изложете голямата полза от такава една изложба за България, та дори и за тях и доброто име на баща им, който е родоначалник на нашата училищна картография.

С искрен поздрав

Ваш А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 3–4. Оригинал. Ръкопис.

№ 4

Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков с молба да приеме да участва в
Комисията за изучаване на скотовъдството в Карпатите и Балканския полуостров

София, 15 февруари 1927 г.

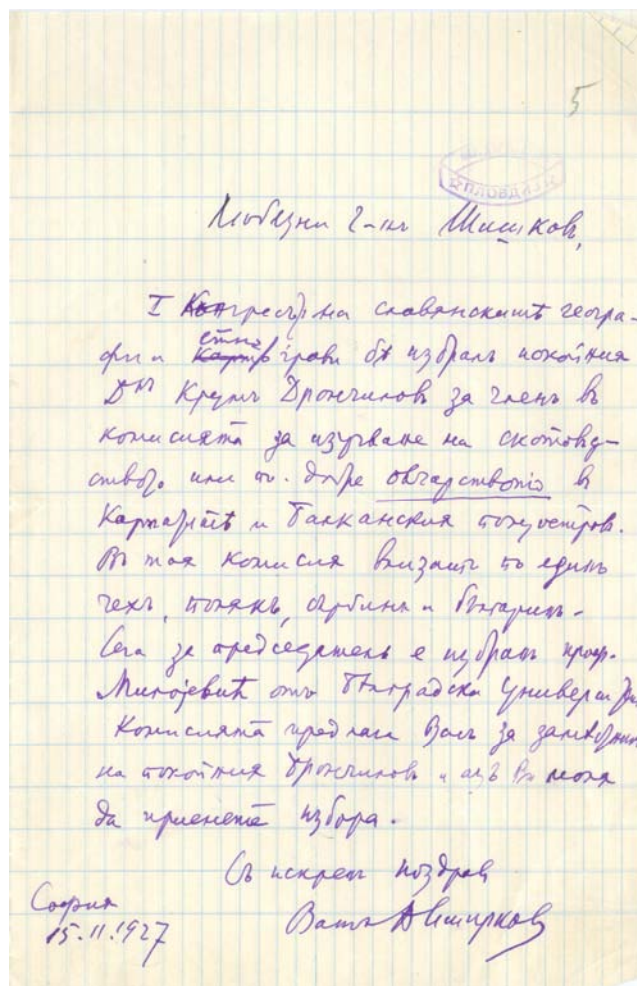
Любезни г-н Шишков,

I конгрес на славянските географи и етнографи бе избрал покойният Д-р Крум Дрончилов за член на Комисията за изучаване на скотовъдството или по-добре овчарството²⁰ в Карпатите и Балканския полуостров. В тая комисия влизат по един чех, поляк, сърбин и българин. Сега за председател е избран проф. Милојевић²¹ от Белградския университет. Комисията предлага Вас за заместник на покойния Дрончилов, аз Ви моля да приемете избора.

С искрен поздрав

Ваш А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 5. Оригинал. Ръкопис.

Фиг. 1. Документ № 4. Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков от 15 февруари 1927 г.

**Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков, в което го убеждава да приеме участието
в Комисията за изучаване на скотовъдството**

София, 25 февруари 1927 г.

Любезни господин Шишков,

Работата не е тъй трудна и голяма, както си представяте. На Вас се възлага да изучите овчарството само в България, геср. българските земи. Сърби, чехи и поляци ще се грижат за овчарството в своите страни. Конгресите на славянските географи и етнографи стават през три години, след[о]в[ателно] ще пригответе нещо за доклад подир 2–3 години²². Може да се захванете с Родопите, които познавате най-добре. Изучаването ще бъде главно етнографско, нещо като това, което бе работил Вашият съотечественик – родопчанин, комуто сега името не мога да си спомня (Дачев²³ ли?). Вярвам Минист[ерството] на нар[одното] просвещение ще може да Ви подпомага материално за пътуване.

Комитетът на Пражкия славянски конгрес не е още напечатал сборника си²⁴.

Много се зарадвах, като се научих от писмото Ви, че Вие печатате и готвите за печат толкова много Ваши научни трудове. Вашето прилежание е голямо и старостта, от която се оплаквате, не е намалила охотата за умствен труд.

С искрен поздрав до Вас и домашните Ви

А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 6. Оригинал. Ръкопис.

№ 6

Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков по различни научни въпроси

София, 3 юли 1928 г.

Любезни г[осподин] Шишков,

Много съжалявам дето не сме се видели, когато сте идвали в София. Нямало кой да Ви подсети да ме търсите в гостилницата на обед или вечеря; бихме доста поприказвали. С писма мъчно може да се разбере човек, пък и аз не обичам твърде да пиша писма.

Получих на времето доброто Ви упътване за изучаване на селищата²⁵, геср. овчарството. Като притурка на „Училищен преглед“ се печата сега едно по-пространно упътване за изучаване на селищата²⁶ от кюстендилския директор на гимназия Йорд[ан] Захариев²⁷. Аз му бях писал да използва и Вашето упътване, но сигурно е било късно за това.

Изработеният материал за овцевъдство[то] може преспокойно да напечатате някъде и той ще бъде представен, когато потрябва, напечатан.

Жално е, дето Вашата книга за Пловдив²⁸ се харчи тъй малко (поне тъй бавно). Аз се опитах да я препоръчам в Академията [на науките] за премиране, но предпочетоха друг труд.

Миналата година Министерството на нар[одното] просв[ещение] можеше да Ви даде помощ до 5 000 л[ева]. И дори ми обещаха, но там има постоянни „храненици“, които всяка година получават помощи и за други не оставя. Тази година, мисля, не е предвидена помощ.

Аз идвах заедно с Кацарова²⁹ и Радева³⁰ в Пловдив скоро след земетръса³¹, но за три часа – нямаше възможност да Ви потърся.

Поканата да напиша нещо за Вашия сборник ми е присърце, но дали ще мога да напиша нещо, съмнявам се, защото отбягвам да работя.

Внезапната смърт на Ив. Шишманова трябва да Ви е много наскърбила; той беше винаги внимателен към Вас!

С искрен поздрав

Ваш А. Иширков

Р. С. Имате ли излишен екз[емпляр] от „Тракия в миналото и днес“³² да ми пратите?

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 7. Оригинал. Ръкопис.

**Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков, в което го уведомява за взетото решение
българските учени да не участват в Третия конгрес на славянските географи и
етнографи в Белград и Скопие**

София, 4 март 1930 г.

Любезни г-н Шишков,

В отговор на писмото Ви от 20.ІІ. т. г. съобщавам, че се събрахме десетина души от поканените за конгреса на славянските географи и етнографи в Белград и решихме да не вземем участие, защото конгресът в Югославия представя за нас големи неудобства. Аз бях единственият, който изказах някои мисли за лошата страна от нашия отказ: ще ни обвинят, че пак ние се опълчваме против славянството и искаме да парализираме едно славянско начинание, за което сме дали своето съгласие. Освен това сега иде на нас ред да поканим славянските етнографи и географи на конгрес в София след три години. Как ще направим тая покана? Аз се присъединих към силно поддържаното противно мнение от другарите и няма да има, вярвам, разединение. Сега остава при едно второ събрание да обмислим добре мотивировката на нашия отказ да вземем участие в конгреса и с тоя случай да защитим наново нашата македонска кауза.

Аз познавам най-добре сърбите и съм най-уверен, че с тях не можем да работим. Те са много чувствителни към всичко що се отнася до „българи“ в тяхната държава и ние сме бивали принудени в Прага и в Белград (на археологически конгрес) да изменяме темите си, за да се не засегне с нещо неприятно за сърбите споменаване на нещо българско в миналото и сега в тяхната държава. А самите те искат да ни водят сега на заседание в Скопие, за да ни покажат „техния“ град, дето се коронясъл цар Душан. Няма съмнение, че кметът на града и други ще ни приветствуват и ще говорят за освобождението на техния град от сърбите. Само това да беше, то е в състояние да предизвика наши[те] протести. Гърците ще имат византоложки конгрес в есента. Изпърво те проектираха да има заседание в Солун, сега отменяват това решение, както ми каза един гръцки професор, от страх да не предизвикат с това сърбите, които са хвърлили око на тоя град като естествен техен излаз на Бяло море. Аз зная дори нещо по-страшно. Сигурността на живота на българи[те] в Югославия е заплашена. Когато преди три години пътувахме Йорд[ан] Иванов³³ и аз в Далмация, в Дубровник имаше заплашване да убият Иванова. Ние се оплакахме за това на властите, но нищо не излезе от това. А Иванов беше награден от краля с ордена „Св. Сава“ ІІІ ст[епен]!

Господин Милетич, който би трябвало да бъде нашия водач след смъртта на Ив. Шишманов, не е смеел никога да пътува през Югославия, когато отива на запад, и през Румъния е пътувал³⁴.

Вие може да си приготвите доклада за овчарите в планините и има време да се прати, дори в началото на м[есец] май. Аз ще Ви държа в течение за нашите намерения³⁵.

С поздрав до Вас и госпожата

А. Иширков

Р. С. Проф. Кацаров ще дойде в Пловдив да държи сказка в петък, ако се срещна с него, ще му разправа повече, за да Ви го събщи.

Същи

№ 8

Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков, с което му препраща писмо³⁶ от Париж,
от Комисията за изучаване на скотовъдството

София, 4 май 1931 г.

Любезни г-н Шишков,

Препращам Ви писмото на комитета за изучаване на овчарството в планините на славянските земи. Моля, отговорете направо или чрез мен – нали сте член в тоя комитет.

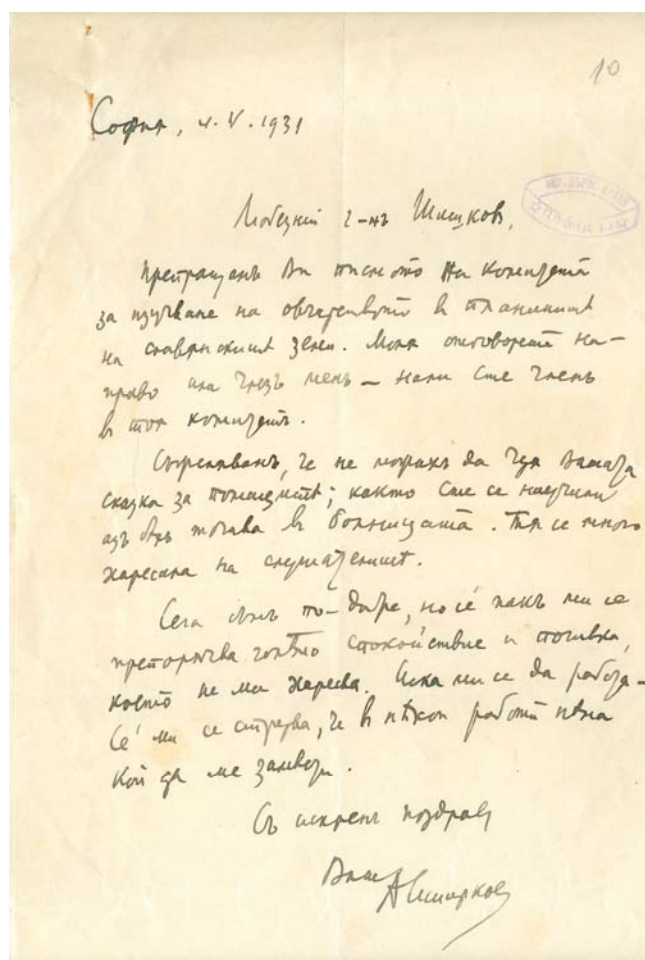
Съжалявам, че не можах да чуя Вашата сказка за помаците; както сте се научили аз бях тогава в болницата. Тя се много харесала на слушателите.

Сега съм по-добре, но [в]се пак ми се препоръчва голямо спокойствие и почивка, което не ми харесва. Искане ми се да работя – [в]се ми се струва, че в някои работи няма кой да ме замести.

С искрен поздрав

Ваш А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 10. Оригинал. Ръкопис.

Фиг. 2. Документ № 8. Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков от 4 май 1931 г.

№ 9

Пощенска картичка от Ан. Иширков до Ст. Шишков с бележки върху труда му за овчарството

София, 27 март 1932 г.

Любезни г-н Шишков,

Получих писмото Ви от 22/III т. г. и намирам съдържанието³⁷ на съчинението Ви за овчарството много добро. Кому ще пратите съчинението и аз не зная – като отсъствувах от III конгрес на славянските географи и етнографи в Белград, не зная кой е избран за председател на Комисията за овчарството. Можете да попитате за това госпожицата, чийто адрес Ви бях пратил, или проф. Милојевић в Белград, който беше по-рано председател. Във всеки случай не го пращайте, докато не узнаете кой е председател на комисията.

Вашият труд върху овчарството, макар и да не засяга всички наши покрайнини, както пишете, ще бъде от голямо значение за нашата родна наука. Нека по-младите го допълнят отпосле. Важно е началото.

Вярвам със здравето си да сте добре. И аз се мъча да поддържам в средно състояние моето здраве.

С поздрав

А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 13. Оригинал. Ръкопис.

№ 10

Писмо от Ан. Иширков до Ст. Шишков с предложение къде да се отпечата труда му за овчарството

София, 13 май 1932 г.

Любезни г-н Шишков,

Моля да ме простите, че Ви се обаждам чак сега, когато сте се загрижили за моето здраве. Аз съм забравил да Ви отговоря – привилегия на професорите – пък и празниците прекарах в Ловеч (от 28.IV. до 10.V.).

Поляците, които печатаха най-много трудове по овчарството в Карпатите, поместиха своите трудове в изданията на тяхната академия. И у нас това е най-сгодно, но нашата академия е в такова затруднено финансово положение, че за дълги години не ще може да издаде натрупаните до сега работи.

Ако познавах съдържанието и размера на работата³⁸, бих помислил къде другаде би се печатала Вашата работа³⁹.

С поздрав и молба за прошка

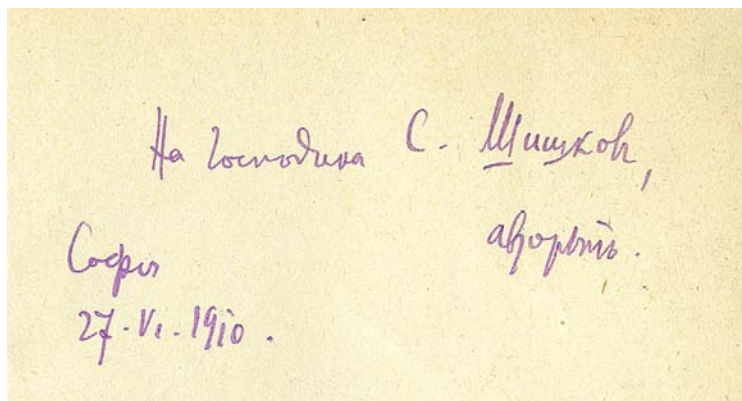
Ваш А. Иширков

ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 14. Оригинал. Ръкопис.

БЕЛЕЖКИ

¹ В оригинала на документа думата е подчертана от Анастас Иширков.

² Дори и Ст. Шишков да е изпратил снимка на исканата носия, тя не е влязла в книгата. Това е видно от екземпляра, открит в личния архив на Шишков: *Иширков, А.* България. Географически бележки. С., Придворна печ., 1910 (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 2, а.е. 92). Върху предния форзац на книгата има автограф от Анастас Иширков: *На господина С. Шишков. Авторът. София, 27.VI.1910.* В списъка на илюстрациите (с. 171–172) има само две носии: Женска носия в Бургаско; Женска носия във Врачанско.

Фиг. 3. Автограф на Анастас Иширков за Ст. Шишков върху форзаца на книгата му „България. Географически бележки“ (София, 1910) (Вж. бел. 2).

³ От 24 до 28 юни 1910 г. в София се провежда Вторият славянски подготвителен събор.

⁴ Малък курортен град в планината Шварцвалд, провинция Баден-Вюртемберг, Германия.

⁵ *Шишков, Ст. Н.* Тракия преди и след Европейската война. Издирвания и документи с приложение на две факсимилета, 26 образи, 11 статистически таблици и етнографска карта. Пловдив, печ. Хр. Г. Данов, 1922. 176 с.

⁶ След завръщането си в България, Анастас Иширков публикува рецензия върху книгата. Вж.: Известия на Народния етнографски музей в София, II, 1922, № 3–4, 178–179.

⁷ Първият конгрес на славянските географи и етнографи заседава в Прага от 4 до 8 юни 1924 г., с участието на около 400 делегати.

⁸ *Стоян Романски* (1882–1959) – езиковед-славист и етнограф, професор по славянско езикознание и славянска етнография в Софийския университет (СУ).

⁹ *Михаил Арnaudов* (1878–1978) – литературовед, фолклорист и етнограф, професор по сравнителна литературна история в СУ.

¹⁰ *Д-р Стефан Ватев* (1866–1946) – лекар-педиатър и антрополог, професор по детска медицина в СУ, първи братовчед на Анастас Иширков.

¹¹ *Стефан Бончев* (1870–1947) – геолог, професор по геология и палеонтология в СУ.

¹² *Йордан Д. Ковачев* (1875–1934) – астроном, математик и геодезист, професор по геодезия и културна техника в СУ.

¹³ *Иван Д. Шишманов* (1862–1928) – литературен критик и историк, фолклорист и етнограф, професор по всеобща литературна и културна история в СУ.

¹⁴ *Йордан Иванов* (1872–1947) – литературен историк, фолклорист, етнограф и археолог, професор по българска и славянска литература в СУ.

¹⁵ *Любомир Милетич* (1863–1937) – филолог, професор по славянска филология в СУ.

¹⁶ *Крум Дрончилов* (1889–1925) – географ и етнограф, доцент по география и етнография в СУ.

¹⁷ В работата на конгреса в Прага взимат участие 12 българи. В последния момент Университетът командирова *Стефан Петков* (1866–1951), ботаник, професор по ботаника в СУ, а Етнографският музей – *Антон Попстоилов* (1869–1928), фолклорист и етнограф, уредник на Народния етнографски музей в София. За повече подробности от конгреса вж.: *Стоилов, А. П.* Конгрес на славянските географи и етнографи. (Оценки и вести). – Известия на Народния етнографски музей в София, IV, 1924, № 1–2, 54–60; *Шишманов, Ив., Йор. Иванов.* Първият конгрес на славянските географи и етнографи в Прага. 4–8 юни 1924 г. – Летопис на Българската академия на науките. VII, [за 1923/24 г.], 1926, 68–81.

¹⁸ Стою Н. Шишков изпраща доклад до Първия конгрес на славянските географи и етнографи. В архивния му фонд (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 154) са запазени писмо до председателя на Организационния комитет на конгреса (л. 5) и машинописен текст на доклада му на български език „Помачите в южните части на Македония и Тракия“ (л. 6–15).

¹⁹ Милош Данов (1874–1943), Груйо Данов (1877–1958) и Веселин Данов (1880–1947), синове на книгоиздателя Христо Г. Данов (1828–1911), които след смъртта му наследяват книгоиздателството и печатницата му.

²⁰ В оригинала на документа думата е подчертана от Анастас Иширков.

²¹ Боровоје Ж. Милојевић (1885–1967), географ, професор по география в Белградския университет, секретар на организационния комитет на III конгрес на славянските географи и етнографи в Белград (4–17 май 1930 г.).

²² Стою Шишков все пак склонява да участва в работата на комисията. Свидетелство за това е чернова на писмото му от 5 юли 1927 г. до проф. Милоевич в Белград: „Много закъснях с отговора си на Вашето любезно писмо... Трябваше да чакам одобрението на Министерството на н[ародното] просвещение и на Факултетния съвет при университета в София. Сега въпросът е разрешен и мога да Ви [за]явя, че ще взема участие в решението на Пражкия конгрес по изучаването на овцевъдството в славянските народи. Обаче, в една среща на членовете засега, за голямо мое съжаление, не ще мога да присъствам... В заключение на писмото си... да Ви изкажа благодарността [си] за честта и доверието, които ми правите да взема участие в тъй хубавото и необходимо за славянската наука изучаване бита в миналото и сегашното на славянските народи.“ (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 796, л. 1–2. Чернова. Ръкопис.).

²³ Става въпрос за Васил Дечов (1866–1941), етнограф и общественик, който има няколко публикации за овцевъдството:

1. Овцевъдството в Средните Родопи и пропадането му. – Орало, 1900, № 15–17, 232–235.

2. Овцевъдството в Средните Родопи. – Орало, 1900, № 20, 305–307; № 21, 322–325; № 22, 337–341.

3. Овцевъдството в Средните Родопи. (От стопанско-икономическа гледна точка). – Родопски напредък (Станимака), I, 1903, № 1, 1–16; № 2, 41–56; № 3, 81–88; № 4, 121–125; № 7–8, 249–262; № 11–12, 389–402.

4. Среднородопско овчарство. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, кн. XIX (нова редица кн. I), 1903, II. Материали. 1–92.

5. Средно-родопски овчари и кехаи. – Родопски напредък (Станимака), III, 1905, № 2, 71–88; № 3, 127–147. Допълнение към студията „Среднородопско овчарство“ в СБНУНК, кн. XIX, 1903.

²⁴ Sbornik I sjezdu Slovanských geografů a ethnografů v Praze. Praha, 1927. В личния фонд на Шишков от него е запазен отпечатък на доклада му (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 154, л. 16–18), публикуван на френски език „Les Pomaks de la Macedonie et de la Thrace meridionales“, със собствена номерация на страниците от 1 до 5.

²⁵ Въпросникът представлява брошура със заглавие на първа страница „Окръжен етнографски музей в гр. Пловдив“. Пловдив, печ. „Добруджа“, 1928. 16 с. и съдържа 42 въпроса. В бележка под линия на с. 14 е написано „Горните сведения, ясно и четливо написани, да се изпратят до уредника на музея Ст. Н. Шишков в Окръжната палата в Пловдив“.

²⁶ Захариев, Йордан. Упътване за антропогеографски изучавания в България. С., печ. С. М. Стайков, 1928. 80 с. (Приложение към „Училищен преглед“, кн. 6, 1928).

²⁷ Йордан Захариев (1877–1965), географ и етнограф, директор на Кюстендилската гимназия от 1909 до 1934 г.

²⁸ Шишков, Ст. Н. Пловдив в своето минало и настояще. Историко-етнографски и политико-икономически преглед, със 79 илюстрации, една географска карта и 1 план на града. Пловдив, Търговска печ., 1926. 476 с.

²⁹ Гаврил И. Кацаров (1874–1958), историк, археолог и етнограф, професор по история и археология на източните и класическите народи в СУ, близък приятел на Иширков.

³⁰ Жеко Радев (1875–1934), географ (геоморфолог), професор по физическа география в СУ.

³¹ През 1928 г. Пловдив е връхлетян от три земетресения – Чирпанското от 14 април с магнитуд 6,9 по Рихтер, Пловдивското от 18 април с магнитуд 7,0 и Старозагорското от 25 април с магнитуд 5,7.

³² В действителност става въпрос за книгата на Стою Шишков „Тракия преди и след Европейската война“. Пловдив, 1922.

³³ Този факт Анастас Иширков съобщава и в статията си „Третият конгрес на славянските географи и етнографи в Югославия“ – Мир, XXXVI, № 8948, 3 май 1930, в която обстойно разяснява причините българските учени да не участват в конгреса.

³⁴ Същият факт, но без да съобщава името на проф. Любомир Милетич, Анастас Иширков привежда в статията си „Сърбите и Третия конгрес на славянските географи и етнографи в Югославия“. – Мир, XXXVI, № 8957, 15 май 1930.

³⁵ В открито писмо до участниците в Третия конгрес на славянските географи и етнографи, подписано от проф. Ст. Бончев, проф. Ватев, проф. Иширков, проф. Й. Ковачев, директора на Етнографския музей Ст. Костов (Стефан Л. Костов (1879–1939), драматург и етнограф, директор на Народния етнографски музей в София), проф. Милетич, проф. Ст. Петков, проф. Радев, проф. Романски и проф. Н. Стоянов (Николай Стоянов (1883–1968), ботаник, професор по земеделска ботаника в СУ), се мотивира отказа им от участие, с това, че „при днешното положение на Югославия, гдето официално се отрича съществуването на българи в Македония, строго се преследва дори името българи, и не се допуска там българска книга, – не съществуват необходимите условия за свободно научно обсъждане.“ Писмото носи дата 25 април 1930 г. Един от вестниците, в който то е публикувано е: Македония, IV, № 1062, 30 април 1930.

³⁶ Към писмото на Иширков има приложени два листа. Първият е „La resolution de la commission pour les recherches sur la vie pastorale dans les Karpathes Slaves et dans le Peninsule Balkanique“, без дата (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 11. Оригинал. Машинопис.). Вторият е писмо от 2 април 1931 г. от La Commission scientifique Slave pour les recherches de la transhumance des Carpathes et du Balcan, подписано от президента на комисията M. Doc. Dr W. Kubijowicz, Cracovie, Pologne и секретаря Mme Dr Sophie Holub-Pacewicz, Paris с адресите на двамата за кореспонденция (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 728, л. 12. Оригинал. Машинопис.).

³⁷ Съдейки от текста и смисъла на този и следващия документ, Шишков първоначално е изпратил само съдържанието (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 158, л. 2 или 57) на изследването си, а не пълния текст.

³⁸ Ръкопис на споменатия труд под името „Овцевъдството у българите“, на български и френски език, се пази в личния архивен фонд на Шишков (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 158, л. 1–113. Машинопис.). Анастас Иширков се е запознал и с пълния текст на изследването, защото върху гърба на л. 60, който е последният от българския текст, с молив е написано „Връща проф. А. Иширков“. Може да се предположи, че Шишков е изпратил българския текст на Иширков (л. 1–60), който след прочитането, му го е върнал.

³⁹ Трудът е публикуван под заглавието „Овцевъдството в Тракийската област“. – Тракийски сборник, кн. IV, 1933, 32–82, но без списък на използваната литература (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 158, л. 58–60) и 17-те снимки, които Шишков е описал към ръкописа (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 158, л. 55–56). За съжаление снимките не бяха открити в архивната единица, в която се пази ръкописът (ТДДА – Пловдив, ф. 52к, оп. 1, а.е. 158).

Гл. ас. **Пело Михайлов**
Аграрен университет - Пловдив